

Aan de voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-
Generaal
mr. A. Broekers-Knol
Postbus 20017
2500 EA DEN HAAG

Onderwerp
Wetsvoorstel Gedeeltelijk verbod
gezichtsbedekkende kleding
(*Kamerstukken I*, 34 349)

Datum
8 juni 2018
Ons kenmerk
2018/0092/AvD/JB/IC

Geachte mevrouw Broekers-Knol,

Aanleiding

Op 12 juni 2018 zal de mondelinge behandeling plaatsvinden van het wetsvoorstel Gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding (*Kamerstukken I*, 34 349). Graag brengt het College voor de Rechten van de Mens (het College) ten behoeve van dit debat de volgende opmerkingen onder uw aandacht. Bij brief van 13 september 2017 heeft het College aan uw Kamer zijn zorgen geuit over de verenigbaarheid van een absoluut verbod op gezichtsbedekkende kleding in gebouwen van de rechtspraak en het College met de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) inzake het recht op toegang tot de rechter (art. 6 EVRM). Het College heeft zich hierbij op het standpunt gesteld dat vanuit het perspectief van dit fundamentele recht de rechter in een concrete procedure het laatste woord dient te hebben over de objectieve rechtvaardiging van een verbod op gezichtsbedekkende kleding in de rechtszaal. In deze brief heeft het College gewezen op de relevantie van de zaak Hamidovic t. Bosnië en Herzegovina, die op dat moment aanhangig was bij het EHRM.

Inmiddels heeft het EHRM op 5 december 2017 uitspraak gedaan in deze zaak (appl. no. 57792/15) en geoordeeld dat het opleggen van een gevangenisstraf aan een getuige die weigert een religieus hoofddeksel af te doen in de rechtszaal een ongerechtvaardigde inbreuk maakt op de vrijheid van godsdienst. In deze uitspraak formuleert het EHRM voor het eerst de eis dat ook wanneer de staatsneutraliteit in de rechtszaal in het geding is, een beperking van de individuele uitoefening van de godsdienstvrijheid in het concrete geval objectief gerechtvaardigd (en gemotiveerd) dient te zijn. Het College is van oordeel dat deze uitspraak en met name de motivering ervan een nieuw licht werpt op de eisen die het EHRM aan een verbod op

gezichtsbedekkende kleding in de rechtszaal stelt. Eisen waaraan het wetsvoorstel in zijn huidige vorm naar het oordeel van het College nog niet voldoet.

Standpunt College

Het College heeft in zijn brief van 31 maart 2016 aan de Tweede Kamer al het standpunt ingenomen dat het wetsvoorstel een niet-gerechtvaardigde grondrechteninperking inhoudt. Deze bezwaren waren gericht tegen de rechtvaardiging in de Memorie van Toelichting van de beperking van de godsdienstvrijheid en het recht op gelijke behandeling (art. 14 EVRM). Volgens het College zal het verbod op gezichtsbedekkende kleding, hoewel neutraal geformuleerd, met name islamitische vrouwen die gezichtsbedekkende kleding dragen beperken in hun godsdienstvrijheid en recht op gelijke behandeling. Daarnaast heeft het College in voornoemde brief van 13 september 2017 uw Kamer bericht ernstige zorgen te hebben over de verenigbaarheid van een dergelijk absoluut verbod in gebouwen van de rechtspraak met de EHRM-rechtspraak over het recht op toegang tot de rechter. Aan de beperkingen van dit recht uit art. 6 EVRM worden immers strengere eisen gesteld dan aan beperkingen van het recht kleding naar keuze te dragen in de publieke ruimte op grond van art. 8 EVRM. Dat laatste is echter het juridisch kader dat tot dusverre aan regeringszijde is gehanteerd voor de objectieve rechtvaardiging van een wettelijk verbod op gezichtsbedekkende kleding in overheidsgebouwen, zowel in de memorie van toelichting (p. 7-10) als in de latere gedachtewisseling met Tweede en Eerste Kamer. Het College heeft aangevoerd dat vanuit het perspectief van art. 6 EVRM de rechter in een concrete procedure het laatste woord dient te hebben over de objectieve rechtvaardiging van een verbod op gezichtsbedekkende kleding in de rechtszaal.

Recente rechtspraak EHRM

In het recente EHRM-arrest *Hamidovic t. Bosnië en Herzegovina* zijn ons inziens voldoende aanknopingspunten te vinden om dit standpunt kracht bij te zetten. Het EHRM stelt in deze uitspraak voorop dat het beschermen van het seculiere karakter van de staatsinrichting een legitiem doel vormt in de zin van artikel 9 lid 2 EVRM. Maar ook een beperking van de godsdienstvrijheid ten behoeve van dit legitieme doel dient te getuigen van een redelijke belangenafweging in het concrete geval, oftewel een vaststelling of in het betreffende geval een objectieve rechtvaardiging aanwezig was. Het EHRM stelde hierbij voorop dat klager geen andere keuze had dan te verschijnen in de rechtszaal, hij was daar niet uit eigen beweging maar opgeroepen als getuige in een strafzaak. Hiermee verschilt deze casus naar het oordeel van het EHRM van de zaken waarin klagers religieuze symbolen op de werkplek willen dragen. Vervolgens overwoog het EHRM dat klager is verschenen conform de oproeping die hij heeft ontvangen en zich respectvol heeft gedragen jegens de rechters en hun autoriteit in de rechtszaal niet heeft betwist op grond van zijn religieuze overtuigingen. Het EHRM overwoog vervolgens dat de lidstaten een ruime beleidsvrijheid hebben ter zake en dat er situaties kunnen zijn waarin het verbieden van religieuze symbolen in een rechtszaal gerechtvaardigd is maar dat in dit geval de

autoriteiten deze ruime beleidsvrijheid overschreden hebben. Naar het oordeel van het EHRM getuigt de in casu klager opgelegde beperking niet van een redelijke belangenafweging.

Het EHRM wees er tenslotte op dat hoewel individuele belangen soms ondergeschikt moeten worden gemaakt aan het algemene belang, democratie niet betekent dat de overtuigingen van de meerderheid altijd voorrang moeten krijgen. De rol van de overheid moet niet zijn om maatschappelijk spanningen weg te nemen door pluriformiteit te beperken maar door ervoor te zorgen dat verschillende groepen elkaar tolereren.

Conclusie

Naar het oordeel van het College kan uit deze uitspraak worden afgeleid dat het de rechter is die dient te beoordelen of het verbieden van een religieus symbool in de rechtszaal en daarmee het beperken van zowel de vrijheid van godsdienst als de toegang tot de rechter in het concrete geval getuigt van een redelijke belangenafweging. Een absoluut verbod kan niet objectief gerechtvaardigd worden met een louter beroep op het belang van het beschermen van het seculiere karakter van de staatsinrichting. In zijn huidige vormt ontnemt het wetsvoorstel de rechter en het College de bevoegdheid om in individuele gevallen een redelijke belangenafweging te maken. Het College stelt zich dan ook op het standpunt dat het wetsvoorstel zodanig aangepast dan wel uitgelegd dient te worden dat een uitzondering wordt gemaakt op de toepassing van het verbod op gezichtsbedekkende kleding in de gebouwen van de rechtspraak en het College in die zin dat het aan de zittingsrechter wordt gelaten om te bepalen of het verbod een gerechtvaardigde inbreuk maakt op de betrokken grondrechten.

Het College verzoekt u bovenstaande punten mee te nemen bij de behandeling van het wetsvoorstel. Mocht u naar aanleiding van deze brief nog vragen hebben of een toelichting willen, dan kunt u contact (laten) opnemen met Juliette Bonneur, via J.Bonneur@mensenrechten.nl of 030-8883888.

Hoogachtend,

mr. Adriana C.J. van Doijeweert
Voorzitter